‘Estroniaid Gelyniaethus’ a Gwersylloedd Caethiwo

CANLLAWIAU I ATHRAWON

Mae hwn yn un o ddau adnodd ar bwnc caethiwo 'estroniaid gelyniaethus', ac yn un o 20 adnodd am yr Holocost a Chymru.

Mae'n archwilio pa effaith a gafodd y caethiwo ar ffoaduriaid Iddewig a'u bywydau.

Oedran: 9-14.

1. DIBEN YR ADNODD

Mae dysgu am yr Holocost trwy enghreifftiau lleol yn galluogi'r dysgwyr i **ddarganfod eu treftadaeth** a **datblygu ymdeimlad o le a chynefin**. Mae hefyd yn cael gwared ar y syniad o ‘aralledd’ *(otherness)* – sef bod hyn wedi digwydd i bobl eraill mewn man arall ac ar adeg arall – ac, yn lle hynny, **mae'n creu teimladau o gysylltiad ac empathi**.

2. NODAU DYSGU

Nod yr adnodd yw galluogi'r dysgwyr i:

1. Archwilio materion moesegol a moesol yn y gorffennol ac yn y byd cyfoes, ac ymgysylltu â chysyniadau o ragfarn, gwahaniaethu, gwrthsemitiaeth, eithafiaeth, cydraddoldeb, goddefgarwch, dynoliaeth, cyfrifoldeb, da a drwg, gwneud cysylltiad rhwng problemau'r gorffennol a’r presennol, ac ystyried beth sy’n digwydd yn lleol ac yn fyd-eang heddiw.

2. Datblygu meddwl beirniadol a myfyriol.

3. Magu hyder a chadernid a meithrin empathi: dod yn fwy ymwybodol o'u profiadau a'u teimladau eu hunain wrth iddynt gyfranogi mewn gweithgareddau gydag eraill, a chydnabod bod gan bobl eraill brofiadau a theimladau.

4. Dod yn ddinasyddion cyfrifol yng Nghymru a’r byd ehangach.

3. FFOCWS YR ADNODD

1. Mynd ati mewn modd beirniadol i adolygu'r modd y mae digwyddiadau'r gorffennol a digwyddiadau cyfoes yn cael eu canfod, eu dehongli a'u cynrychioli; ffurfio eu barn eu hunain a meithrin hunanymwybyddiaeth.

2. Dadansoddi a gwerthuso tystiolaeth yn feirniadol; dehongli a syntheseiddio gwybodaeth; dod i gasgliadau gwybodus am y byd, a'i orffennol, ei bresennol a'i ddyfodol.

3. Dysgu am gymhlethdod cymdeithasau dynol a'r amrywiaeth ynddynt (e.e., gwerthoedd, normau cymdeithasol, defodau, a ffyddiau) ac effaith gweithredoedd a chredoau.

4. Datblygu dealltwriaeth o'r heriau a'r cyfleoedd yn eu bywydau personol ac yn y gymdeithas yn ehangach, ac ystyried sut i ymateb yn foesegol.

4. PA SGILIAU, GWYBODAETH A PHROFIAD Y MAE'R ADNODD YN HELPU I'W DATBLYGU?

Dangosyddion dysgu:

1. Gwybodaeth am Lywodraeth Prydain yn caethiwo ffoaduriaid Iddewig a’r cysylltiad â Chymru, a dealltwriaeth yn hynny o beth.

2. Y gallu i werthuso'n feirniadol a defnyddio ffynonellau gwahanol (e.e., adroddiad ysgrifenedig a thystiolaeth hanes llafar) i ffurfio a mynegi eu barn, eu safbwyntiau, eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth eu hunain.

3. Dealltwriaeth o gysyniadau moesegol a moesol, e.e., gwahaniaethu, hiliaeth, gwrthsemitiaeth, a phwysigrwydd gwerthoedd democrataidd a hawliau dynol.

4. Y gallu i wneud cysylltiad rhwng gwahaniaethu ar sail hil, ethnigrwydd a chrefydd yn y gorffennol ac yn y byd cyfoes, ac ystyried yr hyn sy’n digwydd heddiw yng Nghymru, y DU, a’r byd, e.e., ffoaduriaid sy'n dod i'r DU/i Gymru.

5. Deall bod gan bobl gredoau, gwerthoedd, a phrofiadau gwahanol, a pharchu anghenion a hawliau pobl eraill.

6. Y gallu i weithio'n rhan o dîm.

7. Profiad o gymryd rhan mewn trafodaethau a thasgau grŵp.

8. Dod yn fwy ymwybodol o'u profiadau a'u teimladau, eu gwerthoedd a'u credoau eu hunain a gallu eu cyfathrebu.

9. Datblygu empathi at bobl eraill a’u hamgylchiadau/heriau y maent yn eu hwynebu(ch), e.e., Ffoaduriaid Iddewig yn dianc rhag erledigaeth Natsïaidd neu ffoaduriaid modern.

5. Y MODD Y MAE'R ADNODD YN CEFNOGI DYSGU MEWN CYD-DESTUNAU LLEOL (CYNEFIN), CENEDLAETHOL A RHANBARTHOL

Mae’r adnodd hwn yn galluogi'r dysgwyr i glywed straeon pobl yr effeithiwyd arnynt yn uniongyrchol gan yr Holocost ac a oedd yn byw yng Nghymru. Dyma hanesion pobl a oedd yn rhan o'u cymunedau Cymraeg lleol ac a gyfrannodd atynt. Ymgartrefodd y bobl hyn a chael teuluoedd yma, ac mae eu hanes yn rhan o stori Cymru.

Gall yr enghreifftiau lleol hyn helpu'r dysgwyr i ddeall y cysylltiad rhwng hanes Cymru a digwyddiadau byd-eang megis yr Ail Ryfel Byd a'r Holocost.

6. GWYBODAETH GEFNDIR

Ar ôl i'r rhyfel ddechrau ym mis Medi 1939, ystyriai Llywodraeth Prydain bob Almaenwr ac Awstriad ym Mhrydain yn fygythiad i ddiogelwch gwladol; daethant i gael eu hystyried yn 'estroniaid gelyniaethus' a bu'n rhaid iddynt gofrestru gyda'r heddlu. Er bod y mwyafrif yn parhau i fod yn rhydd,

yn ystod haf 1940 tynhawyd y cyfyngiadau a chafodd degau o filoedd eu caethiwo mewn gwersylloedd. Y gwersyll mwyaf o'r gwersylloedd hyn oedd Gwersyll Caethiwo Hutchinson ar Ynys Manaw. Ffoaduriaid Iddewig oedd mwyafrif y rhai a garcharwyd, ffoaduriaid a oedd wedi dianc rhag erledigaeth y Natsïaid a dod o hyd i noddfa ym Mhrydain. Roedd amodau byw llawer o'r gwersylloedd yn annigonol. Roedd yna brinder cyflenwadau meddygol, a diffyg dŵr glân a dulliau gwaredu carthion priodol.

7. SYNIADAU a CHWESTIYNAU

1. Gellir defnyddio'r adnodd hwn i hybu ffordd o feddwl feirniadol a myfyriol.

Cwestiynau:

- Beth yw ystyr y term 'caethiwo'?
- Pwy oedd yr 'estroniaid gelyniaethus'?
- Pam y bu i Lywodraeth Prydain gaethiwo ffoaduriaid Iddewig?
- A yw pryderon ynghylch diogelwch gwladol yn cyfiawnhau caethiwo heb gyhuddiadau neu heb fwriad i ffeilio cyhuddiadau?

2. Gellir defnyddio'r adnodd i wneud y canlynol:

- Archwilio a chydnabod profiadau a theimladau ffoaduriaid Iddewig a gafodd eu herlid gyntaf gan y Natsïaid ac yna eu caethiwo gan Lywodraeth Prydain fel 'estroniaid gelyniaethus'.
- Galluogi'r dysgwyr i ddod yn fwy ymwybodol o'u profiadau a'u teimladau eu hunain ac i fagu hyder a chadernid, a meithrin empathi.

Cwestiynau:

- Beth oedd profiad ffoaduriaid Iddewig a gafodd eu caethiwo gan Lywodraeth Prydain?
- Sut yr oedd y ffoaduriaid Iddewig a gafodd eu caethiwo yn teimlo?
- Sut yr effeithiodd caethiwed ar fywydau pobl?
- Sut y mae'r dysgwyr yn teimlo ynghylch yr arfer o gaethiwo ac yn ymateb iddo?

8. YMCHWIL A RHAGOR O WYBODAETH

1. Cyflwyniad i addysgu a dysgu am yr Holocost:

Mae'r Argymhellion ar gyfer Addysgu a Dysgu am yr Holocost o eiddo'r Gynghrair Ryngwladol Cofio'r Holocost (IHRA) yn darparu gwybodaeth am pam, beth a sut o ran addysgu am yr Holocost.

Gall taflen waith Ymddiriedolaeth Addysgol yr Holocost (Holocaust Educational Trust), sef 'Defining the Holocaust', gael ei defnyddio i gyflwyno pwnc yr Holocost i'r dysgwyr; mae'n eu helpu i feddwl am y modd y mae'r Holocost yn cael ei ddiffinio a pham y mae'r mater o ddiffiniad yn bwysig.

2. Deunydd darllen pellach:

Yr *Anschluss:*

- Holocaust Encyclopaedia: Nazi Territorial Aggression: The *Anschluss*.

'Estroniaid Gelyniaethus' a chaethiwo:

- Ffoaduriaid Sosialaeth Genedlaethol yng Nghymru: Caethiwo 01.

- Yr Archifau Gwladol: Collar the lot! Britain's policy of internment during the Second World War.

- Casgliadau'r Vancouver Holocaust Education Centre: "Enemy Aliens" Research Guide.

X Troop:

- Leah Garrett, *X Troop: the Secret Jewish Commandos Who Helped Defeat the Nazis* (Llundain: Vintage, 2022).

- Ffoaduriaid Sosialaeth Genedlaethol yng Nghymru: X Troop.

3. Rhestr o 20 adnodd am yr Holocost a Chymru:

- *Kindertransport* 1: Bywyd Iddewig yng Nghanolbarth Ewrop cyn yr Ail Ryfel Byd.
- *Kindertransport* 2: Y Daith i Brydain.
- *Kindertransport* 3: Cyrraedd Cymru.
- *Kindertransport* 4: Bywyd yng Nghymru.
- Atgofion o *Kristallnacht*: Dinistr a Dianc
- Atgofion o *Kristallnacht*: Y *Bar Mitzvah* olaf.
- Arlunwyr Iddewig yng Nghymru: Josef Herman.
- Arlunwyr Iddewig yng Nghymru: Heinz Koppel.
- Aero Zipp Fasteners yn Ystad Fasnachu Trefforest.
- General Paper & Box Manufacturing Company yn Ystad Fasnachu Trefforest.
- 'Estroniaid Gelyniaethus' a Gwersylloedd Caethiwo.
- 'Estroniaid Gelyniaethus' a Hawliau Dynol.
- Ffoaduriaid Iddewig a oedd yn Weision Domestig.
- Ffoaduriaid Iddewig yng Nghymru a oedd yn Feddygon, Deintyddion a Nyrsys.
- Ffoaduriaid Iddewig yn y Fyddin Brydeinig yn ystod yr Ail Ryfel Byd.
- Bywyd Crefyddol Ffoaduriaid Iddewig yng Nghymru.
- Y Gymraeg.
- Rhyddhad.
- Hunaniaeth.
- Cofio'r Holocost.